

SOUDNICTVÍ A SOUDY

V České republice jako demokratickém státu je ústavně zakotven princip dělby moci. Při uplatnění tohoto principu se jednotlivé moci navzájem kontrolují a vyvažují, což zabraňuje vzniku nerovnováhy, zneužití a uchvácení moci některou složkou státu. Protože každý člověk přirozeně tíhne k maximalizaci svého užitku za co nejméně vynaloženého úsilí, dochází mezi lidmi často k nedorozumění a sporům. Pokud by tyto spory byly ponechány pouze na jejich vlastním řešení, došlo by ke svémoci, která by hrozila přerůst v právo silnějšího. Proto řešení sporů náleží soudům a jejich úkolem je správná aplikace relevantních právních předpisů při rozhodování právních sporů. Soudy řeší spory soukromoprávní i veřejnoprávní a očekává se od nich, že budou poskytovat všem stejnou spravedlnost.

V ČR je soudní moc samostatnou větví uskutečňování státní moci lidu (své pravomoci a postavení odvozuje přímo od lidu). Hlavními znaky soudní moci je její nezávislost a nestrannost, vázanost zákonem a postup podle procesních pravidel, ze kterých vyplývá zvláštní postavení účastníků soudního řízení (rovnost před soudem, rovnost zbraní). Je třeba si uvědomit, že soud rozhoduje nejen podle práva, ale také na základě zjištění skutkových okolností konkrétního případu.

Rozlišujeme tyto druhy soudní pravomoci:

- **civilněprávní (občanskoprávní)** - rozhodování sporů o právo mezi stranami (soukromé právo)
- **trestněprávní** - ochrana společnosti před pachateli trestných činů rozhodováním o vině, a je-li tato zjištěna, tak rovněž rozhodováním o trestu
- **správněprávní** - přezkoumávání rozhodnutí vydaných správními orgány ve správním řízení jako prostředek ochrany před nezákonnými rozhodnutími orgánů veřejné správy
- **ústavněprávní** - rozhodování o ústavnosti zákonů a zákonnosti jiných právních předpisů
- soudy jsou příslušné rozhodovat i **jiné věci, stanoví-li tak zákon**

HLAVNÍ ZÁSADY V ORGANIZACI A ČINNOSTI SOUDŮ

- **výkon soudní moci jménem republiky** - tento princip je důležitým principem konstitucionalismu, tj. republikánské formy vlády a jednotný zdroj moci soudní; podle čl. 2/1 Ústavy lid vykonává moc rovněž prostřednictvím orgánů moci soudní; navenek je to vyjádřeno tím, že soudy rozhodují „jménem republiky“
- **nezávislost soudů** - je jádrem principu právního státu; institucionální zárukou je to, že soudnictví není součástí soustavy jiných orgánů; je zajištěna jejich oddělením od zákonodárné moci, výkonné moci a správních orgánů; soudy proto vytváří zvláštní soustavu orgánů oddělenou od ostatních a současně také nevykonávají jejich funkce; organizace soudů je vyhrazena zákonné úpravě, tedy Parlamentu jako reprezentantu lidu; tím je vyloučována existence mimořádných soudů; s těmito zásadami souvisí princip tzv. **zákonného soudce**, který značí, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci
 - soudní obvody jsou určeny zákonem
 - existuje záruka pevného složení senátů a pevné přidělování agendy
 - zákaz mimořádných soudů
 - výjimkou je vyloučení soudce na základě zákonem stanovených důvodů nebo námitky podjatosti
- **nezávislost soudců** - institucionální zárukou této nezávislosti je právo na soudní ochranu, předpokládající existenci nezávislého a nestranného soudu
 - ✓ soudce nemůže být vázán žádnými pokyny, jak má rozhodnout v konkrétním případě, má rozhodovat nestranně
 - ✓ soudce má být podřízen jen zákonům, jinak by nebyl nezávislý na výkonné moci
 - ✓ jeho rozhodnutí může přezkoumat zase jen soud
 - ✓ způsob ustavení soudců do soudcovské funkce zajišťuje jejich nezávislost a současně je legitimuje k rozhodování, tzv. osobní nezávislost

- ✓ soudce nelze z funkce odvolat proti jeho vůli, pokud se nedopustil takového kárného provinění, které by to odůvodňovalo (soudci obecných soudů na neomezené období, soudci ÚS na 10 let)
- ✓ pro posouzení chování soudců platí zvláštní pravidla, kárné řízení vedou opět soudci
- ✓ soudce je hmotně zajištěn
- ✓ soudce nelze libovolně přesadit
- **rozhodování senátem a samosoudcem** - podrobnosti stanoví zákony, které umožňují samosoudcovské rozhodování jen v prvním stupni řízení, a na dalších stupních se již uplatňuje senátní rozhodování; kromě toho může určité úkony soudu v občanském a trestním řízení vykonávat též **vyšší soudní úředník**
- **účast lidu na výkonu soudní moci** - zákon může stanovit, ve kterých věcech a jakým způsobem se na rozhodování soudů vedle soudců podílejí i další občané; jedná se o uplatnění laického prvku; dosud se uplatňuje účast občanů jako **přiseďících**; do funkcí jsou voleni obecními a krajskými zastupitelstvy
- **vázanost soudce zákonem** - soudce obecného soudu má být vázán pouze zákony a mezinárodními smlouvami; soudce je oprávněn posoudit, zda je podzákonný právní předpis v souladu s právním předpisem vyšší právní síly, pokud dojde k závěru, že není, nemusí se jím řídit; pokud je podle názoru soudu zákon v rozporu s ústavním zákonem, musí věc předložit k rozhodnutí Ústavnímu soudu
- **rovnost účastníků řízení před soudem** - jedná se o subjektivní veřejné právo; soud tak musí postupovat nejen u FO a PO, ale také u státu, pokud je účastníkem řízení jako zvláštní právnická osoba
- **ústnost a veřejnost soudního jednání** - lid musí mít možnost poznat, jak se jeho jménem rozhoduje; rozsudek nebo nález musí být vždy vyhlášen veřejně

ZÁSADY SOUDNÍHO ROZHODOVÁNÍ

- zásada nestrannosti – soud není vůči žádnému účastníku řízení podjatý
- v případě kolegiálního rozhodování platí princip většiny
- publikace odchýlného stanoviska člena senátu, který pro většinový verdikt nehlasoval
- odůvodnění rozsudku
- veřejné vyhlášení rozsudku
- možnost účasti laiků (soudci z lidu) na výkonu soudnictví
- zásada veřejnosti a ústnosti soudního jednání
- princip volného hodnocení důkazů – soudce je v hodnocení důkazů vázán pouze svým názorem
- princip legality - stíhat někoho pro trestný čin lze jen ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví zákon, principi presumpce nevinny

SOUSTAVA SOUDŮ

Vlastní rozhodování soudů je vybudováno na *dvojinstančním principu*. Rozhodnutí soudu první instance je možné přezkoumat soudem druhé instance. Dále je možné využít mimořádných opravných prostředků, které jsou doplňkové a umožňují odstranění mimořádně závažných chyb. Celá soudní soustava pak má 4 stupně.

Soudnictví je v moderním státě funkcí státu a přebírá na sebe funkci ochrany a vylučuje, aby kromě zákonem vymezených případů byla plněna někým jiným, nebo dokonce svémocí stran sporu.

Výjimkou je, když strany sporu (u kterých to zákon připouští) dobrovolně svěří řešení sporu do [rozhodčího řízení](#).

Okresní soud

Základním stupněm naší soudní soustavy je okresní soud (v Praze obvodní, v Brně městský). Řeší v první instanci civilní a trestní věci s výjimkou těch, které zákon určuje na první instanci k soudu

krajskému. Proti rozsudku okresního soudu se lze odvolat k soudu krajskému. Rozhoduje v senátech nebo samosoudcem, přičemž senáty se skládají ze soudce a 2 přísedících.

Krajské soudy

Působí na druhém stupni jako odvolací soud ve věcech, kde jako soud první instance rozhodoval okresní soud. Některé případy řeší jako soud první instance (např. obchodní věci nebo závažné trestné činy). Proti rozhodnutí krajského soudu jako soudu první instance lze podat odvolání k vrchnímu soudu.

Dále rozhodují v otázkách správního soudnictví – řeší žaloby proti rozhodnutím správních orgánů. V oblasti ústavního práva rozhodují např. o zákazu shromažďování, o stížnostech proti výsledkům obecních voleb a o platnosti místního referenda.

Vrchní soudy

Na třetím stupni soudní organizace působí vrchní soudy. Jsou dva se sídlem v Praze (působnost pro Čechy) a Olomouci (působnost pro Moravu).

Jako soudy druhé instance rozhodují o odvolání ve věcech, ve kterých rozhodovaly v první instanci krajské soudy.

Nejvyšší soud

Tvoří poslední čtvrtý a nejvyšší stupeň obecného soudnictví. Je vrcholným orgánem ve věcech, které patří do pravomocí obecných soudů (civilní a trestní), s výjimkou záležitostí, o kterých rozhoduje Nejvyšší správní soud nebo Ústavní soud. Sídlí v Brně.

Náplní činnosti je především rozhodování o mimořádných opravných prostředcích proti rozhodnutím odvolacích soudů.

Nejvyšší soud správní soud

Sídlí v Brně a je vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do správního soudnictví. Rozhoduje o mimořádných opravných prostředcích proti pravomocným rozhodnutím krajských soudů. Dále rozhoduje ve věcech volebních a ve věcech rozpuštění politických stran a politických hnutí, pozastavení nebo znovuoobnovení jejich činnosti. Do jeho pravomocí rovněž patří rozhodování některých kompetenčních sporů mezi orgány státní správy.

ÚSTAVNÍ SOUD ČR

ÚS je soudním orgánem ochrany ústavnosti; za stát je tedy jejím nositelem, ochráncem či správcem, jinak řečeno je ústavním státním orgánem, který aplikuje ústavní normy jako základní měřítko pro hodnocení konkrétního případu. Jde o orgán soudního typu, který však není součástí nejvyšší soustavy soudů.

Svou rozhodovací činnost však vykonává prostředky vlastními soudnictví a rozhoduje metodami soudnictví, tj. formálně stanoveným procesním postupem, přičemž jediným měřítkem rozhodování jsou nutnost ochrany přirozených práv člověka a práv občana, ústavní zákony a mezinárodní smlouvy.

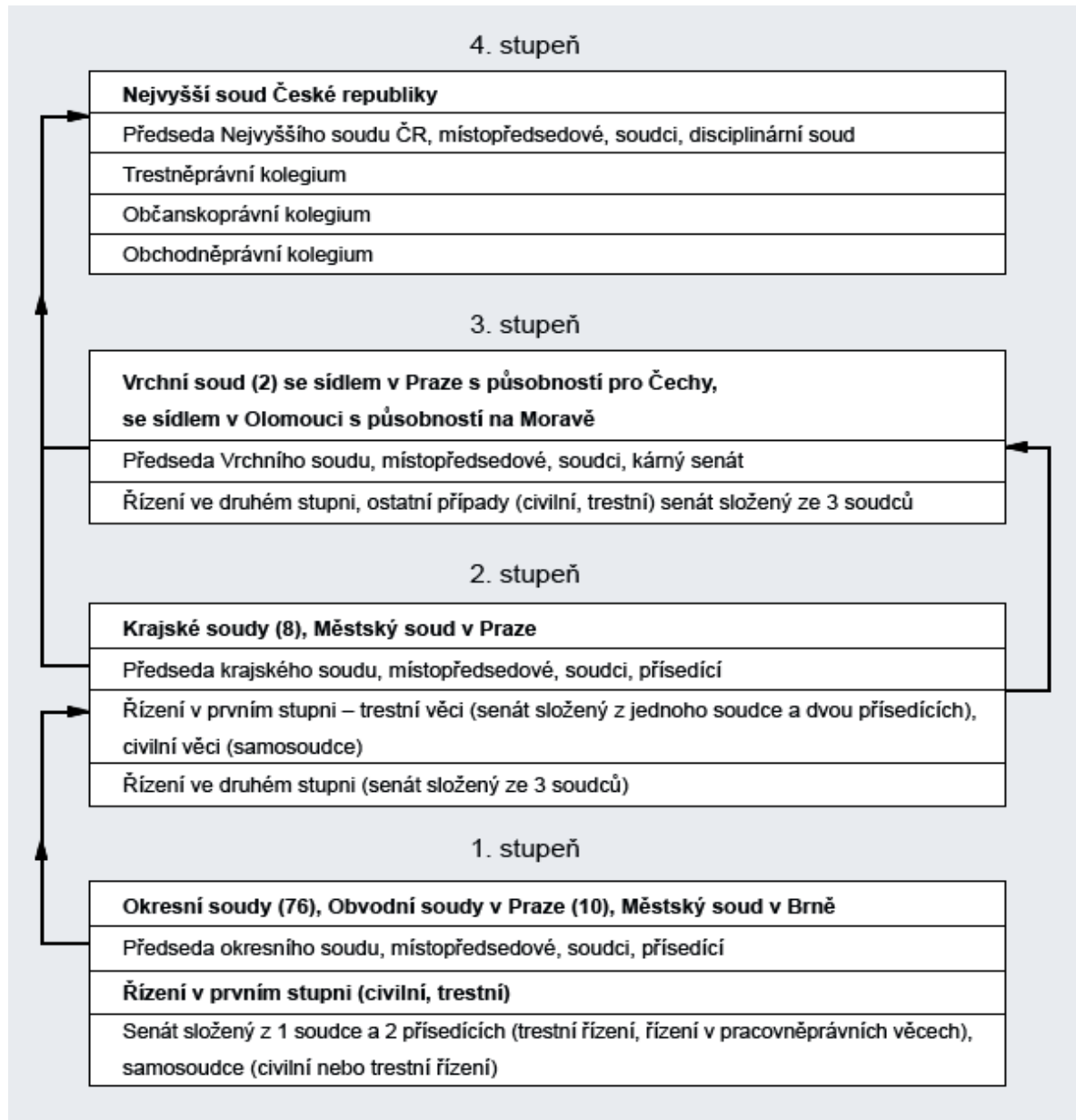
ÚS je jedním z významných prostředků ochrany menšiny (např. ochrana opozice vůči vládní většině), ale neměl by v rámci této funkce zasahovat do mocenských poměrů vytvořených demokratickými volbami tam, kde pro to nejsou ústavně vytvořené možnosti. Je povinen vykonávat pouze kompetence, které mu svěřuje Ústava ČR. Základní linií, na které se mohou odehrávat vztahy ÚS k jiným státním orgánům, je proto otázka ochrany ústavnosti a základních práv a svobod. Pouze v případě zjištění, že byly porušeny základní práva a svobody zaručené ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy, může ÚS zasáhnout prostřednictvím rušení pravomocných rozhodnutí jinak nezávislých obecných soudů.

Sídlí v Brně.

Složení

Je složen z 15 soudců jmenovaných na dobu 10 let. Soudce navrhuje prezident republiky, jeho návrh musí schválit Senát.

Soudcem se může stát pouze bezúhonný občan, starší 40 let, má vysokoškolské právnické vzdělání a byl nejméně 10 let činný v právnické profesi. Soudce není možné trestně stíhat bez souhlasu Senátu, pokud senát souhlas odepře, je stíhání navždy zastaveno. Současný předseda: [Pavel Rychetský](#)

POSTAVENÍ SOUDCŮ V ČR

Základem pro postavení soudců je ustanovení čl. 82/1 Ústavy ČR o jejich nezávislosti. Dále jejich postavení upravuje Zákon č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích.

Soudcem nebo přisedícím může být ustanoven každý občan, který je:

- způsobilý k právním úkonům
- bezúhonný
- jestliže jeho zkušenosti a morální vlastnosti dávají záruku, že bude soudcovskou funkci vykonávat řádně
- v den ustanovení dosáhl věku 30 let
- souhlasí se svým ustanovením za soudce nebo přisedícího a s přidělením k určitému soudu
- má úplné vysokoškolské právnické vzdělání a odbornou justiční zkoušku

Soudci jsou jmenováni bez časového omezení.

Přisedící z řad lidu jsou voleni na dobu 4 let; volí je obecní a krajská zastupitelstva v obvodu příslušného soudu z kandidátů navržených členy těchto zastupitelstev po vyjádření předsedy příslušného soudu.

Soudce je kárně odpovědný za kárné provinění a za jednání, které má znaky přestupku podle zvláštních předpisů. Soudce může být kárným soudem odvolán, pokud závažným způsobem porušil své soudcovské povinnosti. Pokud má být výsledkem kárného řízení přeložení soudce nebo jeho odvolání, může tak takový návrh podat pouze ministr spravedlnosti.

Jiným způsobem zániku funkce soudce je vzdání se této funkce, funkce soudce také zaniká dnem právní moci rozsudku, kterým byl odsouzen pro trestný čin spáchaný úmyslně nebo dnem právní moci rozhodnutí, kterým byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo kterým byla jeho způsobilost omezena. Povolání soudce je také omezeno věkem, protože zaniká uplynutím kalendářního roku, v němž soudce dosáhl věku 70 let.

Nezávislost soudů a soudců a význam této nezávislosti pro právní stát

Nezávislost soudů a soudců je naprosto klíčová z důvodů:

- významu principu práva na spravedlivý proces zakotveného v mezinárodních dokumentech týkajících se lidských práv, ústavních a zákonných předpisech, právních zvyklostech, úmluvách o výkonu soudnictví a soudní praxi,
- významu odborně způsobilého, nezávislého a nestranného soudního orgánu pro ochranu lidských práv, dodržování ústavnosti a právního státu,
- významu řádného výkonu soudnictví pro výkon všech dalších práv,
- významu důvěry veřejnosti v systém soudnictví a jeho morální autoritu a nezávislost v moderní demokratické společnosti,
- nezbytnosti, aby soudci, jako jednotlivci i stav, chápali a ctili soudcovskou funkci jako projev důvěry veřejnosti a snažili se udržet a posílit důvěru v soudní systém

Z těchto důvodů vznikly zásady, jejichž smyslem je stanovení norem etického chování soudců. Mají sloužit soudcům jako vodítko a poskytnout soudnictví rámeček a interpretační základ pro úpravu chování soudců. Jejich účelem je rovněž napomoci členům výkonných a zákonodárných orgánů, příslušníkům ostatních právnických profesí a široké veřejnosti lépe porozumět a podporovat soudnictví. Vycházejí z předpokladu, že soudci se za své chování zodpovídají příslušným nezávislým a nestranným orgánům a nenahrazují, ale doplňují stávající systém.

I. Nezávislost

Soudcovská nezávislost je pilířem právního státu a zárukou práva na spravedlivý proces. Soudce je povinen hájit

soudcovskou nezávislost v osobním i profesním životě.

Soudce vykonává svou funkci nezávisle, na základě vlastního hodnocení skutečností a svědomitého výkladu a aplikace zákona. Nepodléhá žádným vlivům, zájmům, zásahům, nátlaku a výhrůzkám.

Soudce podporuje kontrolu plnění soudcovských povinností i vysokých nároků na chování soudců, směřujících k posílení důvěry veřejnosti v soudnictví, která je nezbytným předpokladem jeho nezávislosti.

II. Nestrannost

Nestrannost je základním předpokladem a znakem výkonu funkce soudce.

Soudce vykonává svou funkci vždy nestranně, nezaujatě a bez předsudků.

Při výkonu funkce i v osobním životě se soudce vždy chová způsobem, který neohrožuje důvěru odborné i laické veřejnosti, jakož i stran řízení, v jeho nestrannost. Vyvaruje se chování, které by mohlo vést k jeho vyloučení z projednávané věci.

Soudce se zdrží projevů, které by mohly ovlivnit výsledek řízení nebo vzbudit pochybnost veřejnosti o nestrannosti řízení, a to jak ve věcech, které osobně projednává, tak i v ostatních věcech. Se zástupci sdělovacích

prostředků jedná otevřeně, při zachování požadavku nezávislosti a nestrannosti soudní moci.

V řadě zemí funguje tzv. [Soudcovská rada](#), což je orgán, který dohlíží na nezávislost a nestrannost soudců. V ČR ale takový orgán nemáme a na soudcovskou nezávislost a nestrannost nikdo nedohlíží a je to pouze otázkou vnitřní integrity každého soudce.

Potřebuje česká justice Soudcovskou radu? Je česká justice dostatečně odolná vůči vnějším vlivům? I v souvislosti s tím, co se nyní děje s justicí [např. v Polsku](#), by měly být tyto otázky ve společnosti vznášeny a diskutovány.

Nezávislost a nestrannost soudců

Základní předpoklad optimálního fungování je vyloučení vnějších vlivů na soudce.

A) institucionální vyjádření této zásady: dělba moci, nezávislost jednotlivých orgánů výkonu státní moci, nemožnost přezkoumat rozhodování soudů jinak než soudy

B) funkční vyjádření této zásady: vázanost soudců pouze zákony a mezinárodními smlouvami, jež jsou součástí právního řádu

Nestrannost je zabezpečována zákazem petic – soudům se nesmějí předkládat petice. Zákaz demonstrací před soudními budovami.

Soudce není při rozhodování nikomu podřízen – soudce má rozhodovat na základě zjištěného skutkového stavu, bez zainteresovanosti na věci, nejde o libovůli ani neomezenost, omezením jsou zákony a mezinárodní smlouvy, pokud jde o nižší předpisy, zjišťuje soudce jejich soulad se zákony.

Soudce je povinen rozhodovat v přiměřených lhůtách bez průtahů.

Organizační záruky nezávislosti:

- přímo v osobě soudce – odbornost (zákonné předpoklady) + morální vlastnosti (etika výkonu soudní moci), kárná odpovědnost

- některé stanovuje přímo Ústava – neodvolatelnost a nepřeložitelnost soudce, způsob ustavování soudců, ústnost a veřejnost jednání

- ustavování soudců – prostřednictvím výkonné moci, jmenování prezidentem republiky bez časového omezení, kontrasignace, soudci ústavní – souhlas Senátu, ujmoutí se funkce složením slibu
- neodvolatelnost – souvisí se zásadou zákonného soudce – nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, možnost pouze na základě kárného řízení
- neslučitelnost s jinými funkcemi státní moci (prezident, senátor, poslanec, funkce ve veřejné správě)
- zákaz výkonu jiných výdělečných činností (vyjma literární, pedagogické apod. – taková činnost nesmí ale narušovat důstojnost soudcovského stavu)
- zákaz přeložení k jinému soudu bez jeho souhlasu
- kárná odpovědnost

- pracovně-právní postavení soudců – hmotné zabezpečení, poměrně vysoký plat soudce
- trestní odpovědnost osob, které se dopustí zasahování do nezávislosti soudu nebo pohrdání soudem

- některým negativním vlivům na své rozhodování se soudce ale těžko vyhne – např. vliv médií a tisku

procesní záruky soudcovské nezávislosti a nestrannosti:

- a) soudcovská nepodjatost => následuje vyloučení (náklonnost k zájmům jedné ze stran, jejich zástupců, osobní zainteresovanost, poměr k rozhodované věci, předchozí účast na řízení při pozdějším rozhodování)
- b) veřejnost řízení ústnost a přímost
- c) volné hodnocení důkazů
- d) tajnost porad o hlasování
- e) senátní rozhodování